

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2002 m. kovo 23 d..

Nr. 58 (12)

Saturday supplement March 23, 2002

No. 58 (12)

Verbu sekmačienis — Jėzus su apaštalais atkeliauja į Jeruzalę. Mozaika. XII a.

Su Kristumi į Kalvarijos kalną

Valerija Vilčinskienė

IŽANGA

Priglauski, Viešpatie,
Po savo kryžium, —
Kančioj, nelaimėj —
Dideli...
Su Tavimi
Gyventi pasiryžę,
Gyvenime, maldoj —
Su Tavimi.

Dėkoju, Viešpatie,
Už šviesą dieną,
Už žodį, mintį
Be klastos,
Už duoną, saulę,
Geliantį rugieną,
Už kryžiaus ženklą
Virš galvos...

Dėkoju, Viešpatie,
Sušildai tuščią dvasią
Gerumo, meilės
Ugnimi,
Aš Kryžiaus kelią
Su Tavim iškesiu —
Gyvenime, maldoj —
Su Tavimi...

EINANT Į PIRMAJĄ STOTĮ

Uždeki meile, Viešpatie,
Mūs šaltą dvasią,
Sugrūbo ji
Dienų audroj.
Kur Meilę
Ir Ramybę rasim?
Tavoj maldoj,
Širdy Tavoj...

Pritilkit, Žeme,
Ir pasaulio pūkščiai, —
Tavųjų žodžių
Širdimi klausaus.
Menka dvasia
Žvelgiu į aukštį,
Skubu prie Tavo kojų
Prisiglaust...

PIRMOJI STOTIS

Viešpats Jėzus
nuteistas mirti

Tamsybių pasaulis
Bijojo šviesos
Ir Tavojo Žodžio
Iš Dievo bijojo,
Tu stojai prieš tamsą,
Karaliau Kančios,
Prieš nuodėmę, mirtį
Dėl jojo.

Nuplauki, Viešpatie,

Ir mano kaltę
Savosios meilės
Šventumu.
Padėki nešti
Ir pakelti, —
Kryželį savo
Su Tavim imu...

ANTROJI STOTIS

Viešpats Jėzus paima
nešti kryžių

Apakę nuodėmėm
Suktybių liūne
Žiaurių įstatymų
Valdovai
Pasmerkia Tavo
Menką kūną,
Dvasia pranokti
Tave nori...

Su meile paimi
Skaudžiausią kryžių,
Žengi
Jeruzalės gatvę,
Įvykdyt Tavo Valią
Pasiryžęs
Už mano nuodėmes
Kenti...

TREČIOJI STOTIS

Viešpats Jėzus parpuola
po kryžiumi

Veronika, nušluosčiusi Viešpačiui Jėzui veidą.

Kaip bepaguosti?
Žodį surasti?
Krinta į žemę
Kraujo lašai...

PENKTOJI STOTIS

Simonas Kirenietis padeda
Viešpačiui Jėzui nešti kryžių

„...sustiprink
Silpną mano dvasią...“
Kad paneščiau
Kryžių už Tave,
Tavo kelią
Teviškėn atrasčiau,
Eidama
Gyvenimo gatvę...

Atleiski, Viešpatie,
Kaltes atleiski,
Nuteiski mus
Širdies savosios gerumu.
Atleiski, Viešpatie,
Atleiski, —
Kryželį savo
Su Tavim imu...

ŠEŠTOJI STOTIS

Veronika nušluosto
Viešpačiui Jėzui veidą

Į širdusią
Ir aklą minią
Veltui sužeistas,
Sukruvintas dairais, —
Drasko žvilgsniai,
Meilės nepažinę,
Kelyje išdygsta
Žeidžiančiais kerais...

Nuodėmių kaltę
Per skruostą teka,
Žemen krinta
Kruvinu lašu...
Žeidžia dievišką
Ir blyškią kaktą, —
Kelsiu, Viešpatie,
Kryželį savo su Tavim imu...

SEPTINTOJI STOTIS

Viešpats Jėzus parpuola
antrą kartą

Atverdavo akis,
Rankas pagydei,
Dvasią apvalei
Nuo demonų kerų...
Kur jos?
Kodėl nelydi?
Nepakelia Tavęs,
Pasruvusio krauju?

O jėgos
Kas minutę senka, —
Po kryžiumi parpuoli
Antrą kartą...
Paduoki, Viešpatie,
Man ranką, —
Pajausiu,
Kad gyventi verta.

Dėl Tavo meilės,
Tavo atleidimo,
Kelelio grįžt
Į Teviškės namus.
Skaudi mintis —
Golgotos kalno nujautimas...
Tu — meile šviečiantis,
Ramus...

AŠTUNTOJI STOTIS

Viešpats Jėzus ramina
verkiančias moteris

Pagailejo Tavęs,
Pagailejo
Moterų būrelis
Pakely...

Tik, deja,
Suprasti negalėjo,
Kodėl sukruvintas
Kenti...

Nuplaukim širdimi
Kaltę savo,

Paneškim skaudų
Kryžių ant pečių.
Tavoji siela

Neužsitarnavo
Tiek paniekos,
Tiek ašarų, kančių...

DEVINTOJI STOTIS

Viešpats Jėzus parpuola
trečią kartą

Per beširdę minią
Šiurpas nulingavo, —
Kuo greičiau
Ant kryžiaus jį!
Už kaltes manęsias,
Už tamsybę tavo
Po našta parpuolei
Trečiąsyk...

Po Palaimos ranka,
Po žiaurumo našta,
Ar supras,
Ką padarė žmogus?!
O bedugnė juoda!
Liks taurė išgerta,
Mestas burtas
Kraupus...

DEŠIMTOJI STOTIS

Viešpačiui Jėzui nuplėšia
drabužius

Kaltes savąsias
Nuoginti išdrįsę,
Tavajam kūne
Pavertėm kančia.
Atleiski, Viešpatie,
Gedingą išdavystę,
Malonės rūbą
Siausdamas slapčia.

Pakilkime dvasia
Iš skurdo liūno.
Tešvinta tamsos
Skaudžiai širdyse,
Saldi Palaima
Nukankintą kūną
Aplėbs malonės
Šiluma šviesia.

VIENUOLIKTOJI STOTIS

Viešpatį Jėzų kala prie
kryžiaus

Tavo rankos
Laimino ir gydė,
Neregiam
Atverdavo akis.
Ant erškėtrožių vainiko
Kraujas žydi,
Tavo šventas kraujas,
Mūs juoda naktis.

Vinys persmeigia
Palaimos ranką.
O saldi
Atpirkimo kančia!
Sustokite, žmonės!
Užtenka...
„Tebūnie ne mano,
Bet Tavo Valia!“

DVYLIKTOJI STOTIS

Viešpats Jėzus miršta
ant kryžiaus

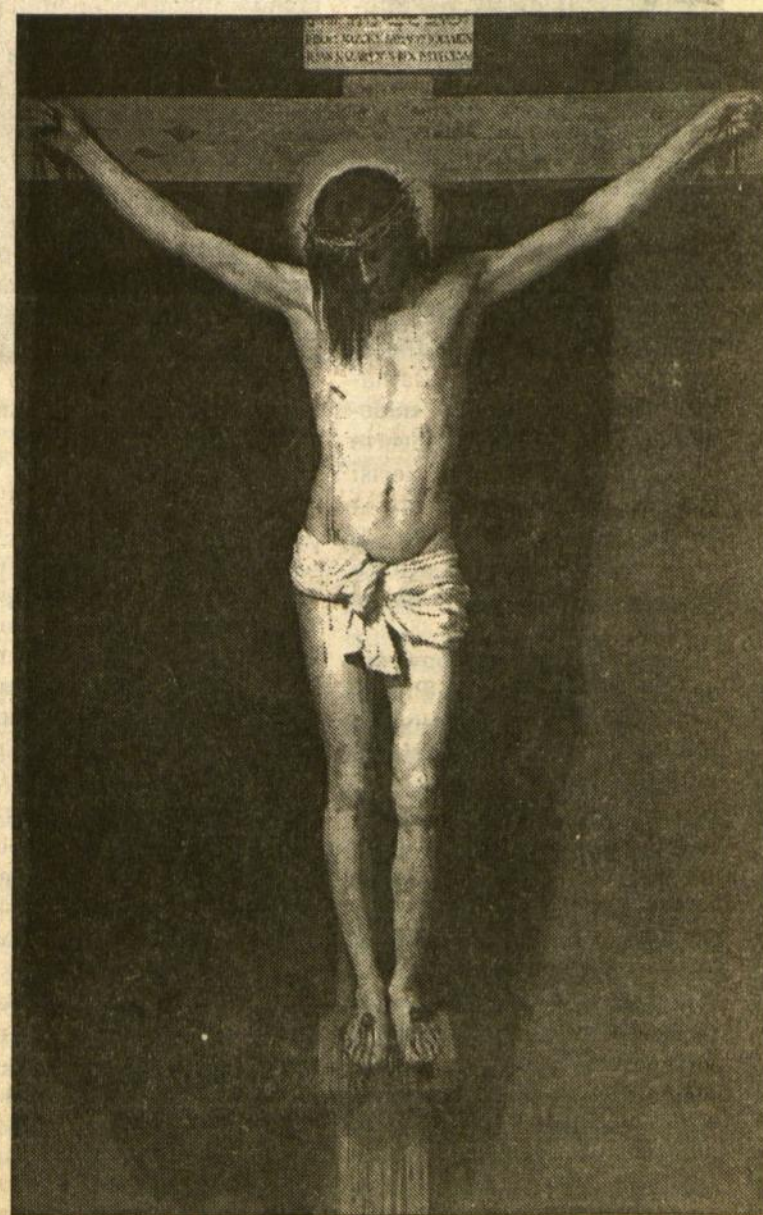
Užgesta saulė,
Plyšta uždanga pusiau, —
Tu sugrįžai
Į Teviškės namus.
Nepriėmė Tavęs
Nei Dievo, nei žmogaus,
Paniekino
Žodžius šventus.

Tavasis kraujas
Liejasi į širdį, —
Tavosios Meilės
Ir Kančios Auka.
Akli pamatė
Ir kurti išgirdo,
Palaiminti
Tava ranka.

TRYLIKTOJI STOTIS

Viešpatį Jėzų nuima
nuo kryžiaus

Atgyjame
Po Tavo Meile,
Kančia, Palaima
Dieviškos širdies.

Nukryžiuotasis.

Velaquez

Motinos skausmu
Širdin ateisi
Tu, nepažinęs
Žemiškos mirties.

Kada pakyla
Ostija šventoji,
Tavo dvasia
Širdy klaupiuios,

Su Tavimi,
O Viešpatie, auklėjus
Visuos
Gyvenimo keliuos...

KETURIOLIKTOJI STOTIS

Viešpatį Jėzų laidoja

Padėk, o Viešpatie,
Panešti kryžių
Savu gyvenimu
Trapiau.
Tave malda
Aukštybėn lydziau
Ir apsiaustą palieist
Klaupiu...

Tokia menka
Po Tavo Meile,
Tokia skurdi
Po Tavo Gerumu...
Atleiski, Viešpatie,
Atleiski, —
Kryželį savo
Su Tavim imu...

PABAIGAI

Sugrįšim, Viešpatie,
Sugrįšim
Į Tavo Teviškės
Namus.
Po Tavo Meile,
Tavo Kryžium,
Palaima,
Pro kančios vartus...

Neleisk, maldaujame,
Paklysti
Skurdžiam tamsos
Labirinte.
Atleisk
Kasdienę išdavystę,
Sužeidžiančią
Kraują Tave...

Pieta.

Michelangelo Buonarroti. 1499

Ir nuaidėjo „Balsas tarp žmonių balsų“...

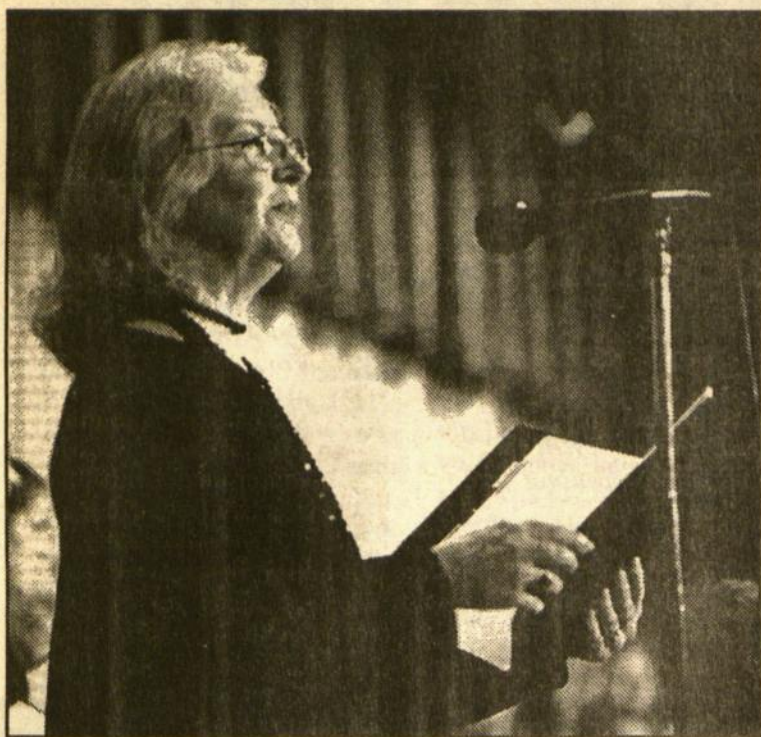
Iškilminga dainos šventė, suruošta dienraščio *Draugo*, kovo 17 d. į Maria gimnazijos salę subūrė lietuvišką visuomenę. Susirinko visi, kam svarbus, brangus ir reikalingas lietuviškas žodis, kas žino, koks sunkus ir ilgas buvo jo išlikimo kelias istorijos šimtmečių vingiuose. Niekinas, draudžiamas, niokojamas — lietuviškas žodis išliko gyvas tautos šviesuolių, knygnešių gilių tautinių jausmų dėka.

Tautinį solidarumą atspindėjo ir įspūdi padidino Lietuvos meno ansamblio „Dainava“ koncertas. Šiomis maloniomis akimirkomis, koncerto įspūdiomis, nuotaikomis norisi pasidžiaugti ir pasidalinti — eilinio žiūrovo žvilgsniu — trumpai įsigilinant į atliktų kūrinių ir ansamblio profesionalumo subtilijas.

Koncerto programa buvo sudaryta iš dviejų dalių. Pirmoje dalyje skambėjo lietuviška muzika. Tai buvo skoninga muzikos ir poezijos pynė. Antroji dalis — skirta klasikiniams kūriniams.

Pirmosios koncerto dalies repertuaras sudarytas įdomiai, išraiškingai, grupuojant atliekamus kūrinius į keturias grupes — pagal laikmetį, stilių, nuotaiką ir charakterį. Tai senovinės lietuvių dainos apie savo kraštą, perpintos meile Lietuvai. Kita grupė — tai liūdno ir svajingos tremtinių dainos. Po jų skambėjo romantiška lietuviška muzika, kuri visada žavi klausytoją savo lyriškumu. Vykusiai į koncerto programą įpintos, nuotaikingai ir linksmai skambėjo šių dienų kompozitorių dainos.

...Likom su protėvių daina,
Daina negestančių aidų...
Dievo balsas tarp žmonių
balsų...

Skaitovė Giedrė Gillespie.

Jono Kuprio nuotrauka.

Didžiąją koncerto rengimo našta kėlusį dienraščio *Draugo* direktorių valdybos pirm. Marija Remienė (iš kairės), „Dainavos“ meno vadovas muz. Darius Polikaitis, solistės — Danutė Mileikienė ir Virginija Bruožytė-Muliolienė.

Moterų grupės atlikta lietuvių liaudies daina „Žiema bėga“ skambėjo temperamentingai, dinamiškai. „Poeto svajonė“ — muzika Fausto Strolia, žodžiai Henriko Nagio, buvo atlikta jausmingai ir žiūrovai atsilygino šiltais plojimais. Buvo paprašytas atsiesti ir pagerbtas koncerte dalyvavęs muzikas Faustas Strolia.

Pirmoji koncerto dalis užbaigta Nijolės Sinkevičiūtės (Salomėjos Neries žodžiai) daina „Išdykusi lopsinė“. Atlikta dinamiškai, įjungiant saikingą scenos judesį, nušamėjo naujai ir nuotaikingai. Publika į tai reagavo ir palydėjo plojimu.

Ansambliui dirigavo meno vadovas Darius Polikaitis, koncertmeisteriai — Audrius Polikaitis ir Vidas Neverauskas (pastarasis ir akompanavo), eiles skaitė Giedrė Gillespie. Būtų buvę gera pirmoje koncerto dalyje matyti ansamblių, pasipuošusių tautiniais drabužiais, kaip „Dainavai“ visuomet buvo įprasta. Tai būtų dar labiau išryškinę lietuvių liaudies dainų grožį ir suteikę lietuviškam šios dalies repertuarui tautiškumo atspalvį.

Antrą koncerto dalį sudarė klasikinė-religinė muzika. Girdejojame kompozitorius Wolfgang Amadeus Mozart, Antonio Vivaldi, Vytautą Miškinį. Kūrinius atliko ne tik choras, bet viešnios solistės ir orkestras.

V. Miškinio „Cantate Domino“ — „Giedokime Viešpačiui naują giesmę/ Garbinkime Jo vardą/ skelbkime Jo nuostabius darbus“ — choras su orkestru atliko akademiškai, pakiliai.

Žiūrovai šiltai sutiko solistes Virginiją Bruožytę-Muliolienę, kuri jau pažįstama iš Čikagos Lietuvių operos pastatymų ir Clevelando „Exultate“ choro viešnių, taip pat pirmą kartą Čikagoje — Danutė Mileikienę iš Bostono, kuri sužavėjo klausytojus sodriu, gražaus tembro mezzosopranu.

Skambėjo nuostabi Vivaldi „Gloria“ — su solistėmis, choru, orkestru. „Gloria“ yra dvylikos dalių kūrinys, reikalaujantis aukšto muzikinio lygio, bet buvo atliktas įspūdingai, atitiko Vivaldi muzikos charakterį. D. Mileikienė solo atliko dvi dalis iš „Gloria“ — „Domine Deus, Agnus Dei“ ir „Qui sedes ad dexteram“. Abi solistės duetu — „Laudamus Te“. Antroje dalyje choras skambėjo lygiai, drąsiai su ypač gražiu forte pabaigoje.

Lietuvių meno ansamblis „Dainava“ Maria gimnazijos auditorijoje kovo 17 d. Jono Kuprio nuotr.

Solistės Danutė Mileikienė ir Virginija Bruožytė-Muliolienė.

Jono Kuprio nuotrauka.

Marius Polikaitis.

Jono Kuprio nuotrauka.

Publikos plojimams nesiilaujant, choras padainavo tradicinę „Dainavos“ dainą, jau tapusią kone ansamblio himnu — „Kur giria žaliuoja“.

Atjaunėjęs, pagausėjęs dainininkų skaičiumi, ansamblis, vadovaujamas jauno talentingo, energingo, bet labai kuklaus, muziko Dariaus Polikaitio, gali siekti meninių aukštumų. Išlaikant savo žanrą, galbūt Lietuvių meno an-

sambliui „Dainava“ vertėtų sukurti liaudies instrumentų muzikantų grupę, gal net tautinių šokių vienetą. Tai būtų šaunus dainų ir šokių liaudies ansamblio, kuris spinduliuotų meile lietuviškai muzikai, dainai ir šokiui.

Kūrybinės sėkmės ansamblio dainininkams ir vadovui! Kūrybinės sėkmės *Draugui* ir koncerto rengėjams!

Alina Bičkienė

Kiekviena karta užsiaugina savo žvaigždes

„Darius — mūsų žvaigždė“, — pradėjo savo sveikinimą Marija Remienė, *Draugo* valdybos pirmininkė, „Dainavos“ ansambliui surengtame priėmime Tėvų marjonų namuose po pasisėkusio koncerto.

„Balsas tarp žmonių balsų“, kuris įvyko kovo 17 d. Maria gimnazijos salėje Čikagoje. Tai buvo metinis *Draugo* koncertas, o Darius — tai „Dainavos“ ansamblio vadovas, vienas iš gausios muzikų šeimos, — Darius Polikaitis.

Kiekviena karta užsiaugina savo žvaigždes. Nors lietuvių išeivių tarpe kartkartėmis vis pasigirsta liūdno balsas — „va, žiūrėk, mes jau išmiršame“, bet kasmet vis dar atsiranda proga pasidžiaugti, kad parako parakinėse yra. Ir šiame *Draugo* koncerte buvo progos tuo didžiauti, nes tai nebuvo eilinis koncertas: lietuviškoji išeivija su pasitenkinimu galėjo pasakyti, kad mes ir savo jėgomis galime parengti solidžią meninę programą, o ansamblis, kurio didžiąją daugumą sudaro jaunimas, turėjo progos parengti solidžią programą. Po koncerto Darius Polikaitis *Draugo* korespondentei sakė, kad tokį sudėtingą darbą, kaip šis (šiame II koncerto dalis buvo atlikta su simfoninio orkestro grupe), jie parengia kartą per metus. O ir *Draugui* 94-aisiais gyvavimo metais buvo proga pasitvirtinti savo rėmėjų ratą. Visos aplinkybės rodė, kad spaudos užnugaris dar gana stiprus: storame sveikinimų leidinyje gausu finansinių rė-

mėjų vardų, — organizacijų ir pavienių asmenų, — o ir klausytojų susirinko geras pulkas. Tik, gaila, kad tai buvo beveik vien vyresnioji karta, tad dar laukia mūsų už būsimą skaitytųjų kartą.

Bet grįžkime į pokoncertines vaišes Tėvų marjonų namuose, kurias suruošė *Draugo* priedo „Bičiulystė“ vedančioji Ligija Tautkuvienė. *Draugo* valdybos pirmininkė Marija Remienė padėjo dainaviečiams ir jų viešnioms — solistėms Danutei Mileikai ir Virginijai Muliolienėi už puikų koncertą, geru žodžiu prisiminė didžiulius mecenatus, be kurių *Draugas* negalėtų gyvuoti: Marijai ir Antanui Rudziams, Irenai Kriaučiūnienėi, iš Lietuvos atvykusiems Jadvygai ir Adolfui Damušiams. Sveikinimo žodžius tarė *Draugo* direktoriai: dr. Kazys Ambrozaitis, Birutė Jasaitienė, Juozas Polikaitis. „Iš „Dainavos“ aš nesitikiu mažiau negu „puikiai“, — sakė dienraščio vyr. redaktorė Danutė Bindokienė (kaip ji prisipažino — sena dainavietė), — didžiuliuosi, tarsi būčiau pati juos užsiauginusi“.

Labai įdomiai kalbėjo Maria Rudienė, į pagalbą pasikvietusi istoriją: „*Draugas* vertas išlaikymo, sakė ji, — jeigu neteksime *Draugo*, iškilis pavojus ir lietuvių. Jau ir pirmieji emigrantai labai saugojo savo kalbą. Mes važiuodavom prie ežero lietuviškų dainų dainuoti. Mūsų klausdavo: iš kur jūs mokat? Mus tėvai išmokė, ir mes tai labai branginame.

Mes taip pat mokam džiauz ir roką, bet kas būtų be lietuviškos dainos? Džiaugiuosi „Dainavos“ šeima. Dainuokit ir kitus įtikinkit, kad palaikytų lietuvišką tradiciją. Mes labai stengėmės neįmaišyti į lietuvių kalbą svetimų žodžių. Pasaulis trapus, — yra pavojus visiems. Išlaikykime savo kalbą. Štai mes išleidome „Lietuvos Statutą“. Kokia dinginga Lietuvos istorija! Grafas Tolstojus, kuris sako, kad jų šeima 24 kartas buvo lietuviai, apgailestavo, kad rusai nesugalvojo tokio statuto. Lietuviai — sena tauta. Jūs — tos tautos paveldėtojai“, — kalbėjo Maria Rudienė ir jos su didžiausiu dėmesiu klausėsi „Dainavos“ jaunimas.

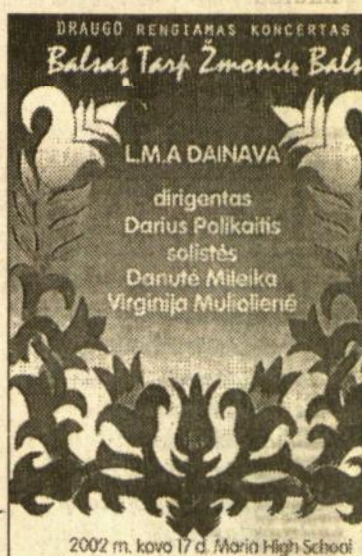
Žodį tarė ir Antanas Rudis, primindamas, kad ir tarp amerikiečių yra žymių žmonių, turinčių lietuviškas šaknis.

Smagiame jaunų menininkų ir jų gerbėjų būryje užkalbinau „Dainavos“ ansamblio vadovą Darius Polikaitį. Kadangi lietuvių visuomenėje labai aktualus „lietuviškų bangų“ sugyvenimo klausimas, įdomu buvo sužinoti, kokią dalį ansamblyje užima naujai atvykusieji ir kaip jie pritampa. „Apie penktadalis yra naujai atvykusių, o bendravime turime sunkumų. Tai lemia skirtingas auklėjimas, gyvenimo supratimas. Štai ir čia susidome vieni prie vieno stalo, kiti — prie kito. Nieko nepadarysi, iėti į jau susiformavusį kolektyvą ne taip lengva, bet kai jau dirbame, dirbame kartu, ir visi skirtumai išnyksta“.

Džiugu buvo matyti tiek gražių jaunų veidų. Ir charakteringa, kad *Draugo* renginiuose būna daugiausia jaunimo, lyginant su kitomis šventėmis Čikagoje. Tai dar kartą patvirtina, kad laikraštis yra geriausias tiltas ir tarp skirtingų kartų, ir tarp skirtingų pažiūrų žmonių. Ta linkme reiktų kuo atkakliausiai eiti toliau ir auginti savo gyvenamojo mato žvaigždes ir žvaigždutes. O tokių yra, savų, nekvietinių, užaugusių čia, išeivijoje, ir Lietuvoje. Vien jau tą vakarą jų galima

buvo matyti ne vieną: jau įvardintas ansamblio vadovas ir kompozitorius Darius Polikaitis su savo muzikaliais broliais Audriumi ir Mariumi bei sesute Rima, tėvu Juozu ir žmona Lidija, akompanatorium pusbroliu Vidu Neverausku; solistės — čia gimusi Virginija Muliolienė ir žemaitė nuo Klaipėdos — Danutė Mileika; amerikiečių orkestrantų grupei vadovavusi koncertmeisterė, smuikininkė Linda Veleckytė, gimusi ir augusi Čikagoje, ir kt. (O *Draugo* kolektyvas didžiuojasi „Dainavoje“ turėdamas ir savo atstovę — raštinės vedėją Silviją Krumplienę). Bet kurioje visuomenėje reikalingos asmenybės, kurios duotų toną ir vestų paskui save kitus. Yra paskaičiuota, — užtenka 7 proc. aktyvių žmonių, kad galima būtų įgyvendinti valstybėje ar kitoje bendruomenėje naujas idėjas. Lietuvių telkiniui Amerikoje reikės išspręsti kultūros perdavimo ateinančiai kartai uždavinį. Ir čia *Draugo* dienraštis dar daug pasitarnaus.

Audronė V. Škiudaitė

Draugo ruošto koncerto programos viršelis. Koncertas įvyko š.m. kovo 17 d. Maria gimnazijos auditorijoje, programą atliko Lietuvių meno ansamblis „Dainava“ su solistėmis Virginija Muliolienė, Danute Mileikienė, sol. Mariumi Polikaitiu, skaitovė Giedrė Gillespie. Esame dėkingi visiems pavieniams asmenims, organizacijoms ir sambūriams, atsiuntusiems šią progą sveikinimus ir tuo parėmusiems *Draugą*.

Lietuvių balso konkurso premijų įteikimo šventėje š.m. kovo 10 d. Jaunimo centro didžiojoje salėje. Iš kairės: LB redaktorius Vytautas Radžius, Lietuvių fondo garbės pirm. dr. Antanas Razma, programos vadovė Dalia Sokienė, LR garbės konsulas Vaclovas Kleiza, Lietuvių rašytojų draugijos pirm. Stasė Petersonienė, pirmosios premijos laureatas Jonas Vėlyvis, paskaitininkė ir konkurso vertinimo komisijos pirm. Danutė Bindokienė, LR gen. konsulas Čikagoje Giedrius Apuokas.

Atlantas mus jungia

Kovo 10 dieną Jaunimo centre, Čikagoje, buvo iškilmingai paminėtas Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 12-asis gimtadienis. Ta patia proga buvo įteikta ir *Lietuvių balso* konkurso pirmoji premija. Abi progas gražiai suvienijo konkurso tema „Vardan nedalomos tautos“.

Prieš dvyliką metų, pavašarį, Lietuvoje, iš letargo miego kėlėsi visa, kas gyva ir troško laisvės. Patekėjo Nepriklausomybės saulė, atnešusi daug džiaugsmo ir šviesos tiek Lietuvoje, tiek už jos ribų gyvenantiems lietuviams. Tauta nepalūžo, atsilaukė prieš visas gyvenimo negandas, svetimųjų priespaudą. Lietuviai išlaikė savo skambiąją, dainingą kalbą — tai didžiausias turtas. Lietuviškas žodis ir gaivino, stiprino, guodė ir teikė vilčių. Daugel parašyta gražių knygų, o kiek dar jų bus parašyta... Džiugu, kad atsiranda skatiniojojo žodžio puoselėti ir saugoti.

Dr. Jono Adomavičiaus dėka, jau antrą kartą buvo skelbiamas *Lietuvių balso* konkursas. Jis savo finansiniu palaikymu atlieka gražų globėjišką darbą. Laikraščio *Lietuvių balsas* paskelbtas konkursas akivaizdžiai parodė, kad lietuvių tautai dar talentų netrūksta.

Konkursui buvo atsiųsti net 87 rankraščiai, skaitymui dėl tam tikrų priežasčių atrinkti tik 76 kūriniai. Vertinimo ko-

misijoje dirbo: Valentinas Sventickas, Lietuvos Rašytojų sąjungos pirmininkas, rašyt. Eugenijus Ignatavičius, rašyt. Stasė Petersonienė, Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkė (Čikaga, IL.), rašyt. Vytautas Volertas (Delran, NY) ir *Draugo* vyr. redaktorė Danutė Bindokienė.

Komisija nutarė premijuoti šiuos kūrinius: pirmoji premija, 5.000 dol., už Jono Vėlyvio rankraštį *Neleisk mūsų gundyti* (pasirašytą Jono Petraičio slapyvardžiu); antroji premija, 3.000 dol., paskirta Robertui Keturakiui už rankraštį *Kulka Dievo širdy* (Juozo Gniuzdos slapyvardžiu), trečioji, 2.000 dol., už Jūratės Vylitės rankraštį *Brolis Vincentas* (slapyvardis Audrius Gilvydis). Paminėti dar du kūriniai, bet premijos nesikiros — Kazimiero Antanaičio *Aitvarai* ir Alfonso Trumpjonio *Žemės virkštelė*.

Atsiinti pirmąją premiją iš Lietuvos atvyko socialinių mokslų daktaras Jonas Vėlyvis su sūnumi inžinieriumi Daiviu.

Jo parašytas istorinis romanas *Neleisk mūsų gundyti* vienbalsiai buvo išrinktas geriausiu. Šiame romane pateikti tragiški 1940-ųjų metų vasaros įvykiai Lietuvoje. Atvaizduota žiauri istorinė epoka, o jos fone — ir skaudus lietuvių literatūros klasiko, visuomenės veikėjo Vinco Krėvės Micevičiaus likimas.

Norėdama *Draugo* skaitytojams pristatyti laureatą ir jo

romaną, pateikiu jam keletą klausimų.

— Kada ir kaip pradėjote rašyti romaną? Kodėl būtent istorinė tematika ir V. Krėvės asmenybė tapo romano p*imi?

— Prie savo kūrinio dirbau dešimtį metų. Sužinojęs iš spaudos apie rengiamą konkursą, pabaigiau jį ir nušiučiau, bandydamas laimėti. Vinco Krėvės-Micevičiaus asmenybė man buvo tam tikru pavyzdžiu daugeliu gyvenimo atvejų. Aš užaugau su jo vardu. Jis gimė Subartonyse, o mano tėviškė, Rudnios kaimas, tik 40 km nuo jo gimtinės. Tie patys pušynai, tos pačios kalvos, aksominėmis samanomis pasipuošusios, tie patys ežerai, sraunios upės, tie patys čiulbuonėliai paukščiai supo mus. Dainavos kraštas dainomis, legendomis, pasakomis apipintas. Čia paprasti ir nuoširdūs žmonės, kalbantys daininga dzūkų kalba. Nedaug Dzūkija davė Lietuvai talentų, didingiausi — M. K. Čiurlionis ir V. Krėvė. Tačiau ir jų dviejų pakanka, kad Lietuva būtų garsi.

V. Krėvė yra pasakęs, kad „norėjo atvaizduoti savo kūryboje senovinę Lietuvą — milžinų kraštą“. O aš norėjau pavaizduoti tą dvasios milžiną, kuris stėjo nelygion kovon su gudriu ir apsuksiu priešu. V. Krėvė mane žavėjo, kad buvo paprastas, visiems prieinamas. Būdamas profesorius, humanitarinių mokslų fakulteto dekanas, važinėjo po

kaimus — kalbino žmones. Jis rinko ir brangino tą lietuvišką žodį, pats „klebėjo“ (kalbėjo) ta patia kalba, kuria kalba ir Dainavos šalies žmonės. Išleides ne vieną patarlių, tautosakos knygą, žinojo, kad lietuviškas žodis turi aukso vertę — o ypač tas, kuris Laisvę vadinasi.

— Papasakokite, kaip dirbote prie savo kūrinio. Jūsų romano personažai yra tikroviški, neišgalvoti. Jūs operuojate autentiškais faktais. Iš kur sėmėtės informacijos?

— Mano pagrindinis tikslas buvo pavaizduoti kuo tikroviškesnę 1940 metų tragiškų įvykių eigą. Visų personažų paveikslai atkurti kiek galima realistiškiau. Daug dienų ir mėnesių, ir net metų, praleidau bibliotekose, studijuodamas istorinę epochą, archyvinis dokumentus. Nuodugniai susipažinau su Krėvės kūryba, studijavau atsiminimus apie jį, archyvinę medžiagą. Rašydamas norėjau panaudoti kuo daugiau Krėvės autentiškų pasisakymų, rėmiausi jo kūryba. Man rūpėjo pavaizduoti Krėvės asmenybės tragišką istoriniame lūžyje ir per jį tautos tragiškumą. O, be to, buvo svarbu pateikti autentišką medžiagą.

Sakoma, kad žmogus yra savo laimės kalvis. Tačiau aplinkybės, kurios žmogų supa, yra kūrėjas, kuris ne visada būna kalvio rankose. Ir tragiškasis Lietuvai 1940 metais tautos laimės kaldinimo kūrėjas buvo išplėštas iš patyrusio kalvio — Krėvės rankų. Lietu-

vos, kaip valstybės, jos piliečių, kaip tos valstybės kalvio, kūrėjas atsiskleidė svetimųjų rankose. „Aš parodau, kaip Krėvė gynybą, priešinosi, barikadavosi, kai iš jo ir visų Lietuvos piliečių, tuo metu gyvenusių, rankų svetimieji plėšė tautos laimės kaldinimo kūrį. Ir išplėšė.“

Romanas parašytas, remiantis kiek galima daugiau paties Krėvės žodžiais, stengiantis nenuotolti nuo ano meto kalbos ir Krėvės vartojamo kai kur dzūkavimo, panaudojant jo paskelbtus atsiminimus ir literatūrinius kūrinius.

— Manau, skaitytojams būtų įdomu sužinoti Jūsų nuomonę apie tragiškiausią V. Krėvės gyvenimo momentą. Apie tai, kaip jis buvo „sugundytas“ ir įtrauktas apgaulės būdu į vyriausybę. Kaip Jūs manote, kada Krėvė suvokė, kas atsitiko su tauta ir su juo pačiu?

— Krėvė, kaip sakiau, man yra be galo artimas, brangus, savas. Aš tartum girdėdavau jo balsą. Gilinausi į visus

įvykius, bandydamas suprasti ir suvokti. Manau, kad susitikimas su Molotovu Maskvoje yra vienas tragiškiausių jo gyvenimo momentų. Jis tada suvokė, kad yra tik įrankis kitų rankose. Bet jo tikėjimas kažką pakeisti ir kažką padaryti vardan Lietuvos buvo begalinis. Jis buvo romantikas — idealistas, jis tikėjo. Skaudžiausia vieta romane ta, kai jis grįžta iš Maskvos po pasikalbėjimo su Molotovu. Tik tada jis aiškiai suvokė, kad Lietuva okupuota ir laisvė amžiams prarasta. Aš stengiausi, kad apie tą pokalbį su Molotovu būtų patys Krėvė. Ir kad tas įvykis būtų tikresnis ir autentiškesnis. Tai jo tragiškiausias gyvenimo momentas. Jis tada paima atostogas, išeina iš vyriausybės, bet viešai pasakyti apie okupaciją negali. Žmonės yra paslaptingi — jie dalyvauja vyksme, bet kažką pakeisti, sustabdyti — neturi jėgų.

V. Krėvė man yra paslaptingas žmogus... Jis man ir istorinė, ir buities, ir filosofinė prasmė paslaptis. Aš dar tos paslapties neįminiau.

— Manau, *Draugo* skaitytojams bus įdomu susipažinti ir su Jūsų gyvenimo keliais. Gimėte dainingame, ramiamė dzūkų krašte. Kaip toliau vingiavo Jūsų likiminis kelias?

— Gimiau, kaip ir Krėvė, Dzūkijoje. Mano tėvai buvo valstiečiai, žemdirbiai. Siekiau mokslų, nes žinojau, kad tik mokslas atskleidžia gyvenimo paslaptis. Baigiau Rudnios kaimo vidurinę, vėliau, išvykęs į Vilnių, pasirinkau statybos technikumą dėl labai paprastos priežasties — ten buvo didesnė stipendija. Kaip žinote, studentui pragyvenimas nebuvo lengvas. Mokiausi gerai. Baigęs dirbau statybiniuku-technologu Šiauliuose. Dirbau įvairius darbus. 1980 m. apsigyniau iš ekonomikos mokslų disertaciją Maskvos Lomonosovo universitete. Šiuo metu dėstau Vilniaus Gedimino Technikos universitete.

— Jūsų gyvenimo kelias eina dviem kryptimis, kurios papildo viena kitą. Kalbate apie ekonomikos mokslus, tačiau žurnalistika taip pat artima Jūsų sielai. Priklausote *Žurnalistų sąjungai*, bendradarbiaujate spaudoje. Gal supažindinkite skaitytoją su šia savo gyvenimo puse.

— Išties literatūrinis pasaulis mane viliojo nuo mokyklos suolo. Tačiau žinojau, kad iš to duonos nevalgysiu. Pirmą apsakymą, kuris buvo išspausdintas rajono laikraštyje, neįsigaudojau. Vėliau, jau dirbdamas Šiauliuose, įstojau ir neakivaizdiniu būdu studijavau žurnalistiką. Dirbau spaudoje, įvairiose redakcijose. Rašiau daugiausia apie pramonę. Mano straipsnius skaitydavo per radiją. Pakvietė dirbti į Vilniaus radiją, bet vėlgi negalėjau iš tos algos pragyventi. Perėjau į pramonę, bet darbą spaudoje tęsiau. 1974 m. įstojau į *Žurnalistų sąjungą*.

Esu įsteigęs ar padėjęs įsteigti ne vieną žurnalą. Dvylika metų redagavau žurnalą *Statba ir architektūra*. O taip pat padėjau įkurti žurnalą *Darbas ir poilsis*. Darbas žurnalistinėje srityje padėjo man geriau pažinti pasaulį, praplėtė mano akiratį. Aš vykdavau į labai įdomias žurnalistines keliones — tai ir Ujamo statybos prie Bamo; graži Kogalymo gamta atsivėrė, kai buvau su lietuviais, kurie ten kelius tiesė; Uzbekistanas, Si-biras, Vidurinė Azija, Kara-

Lietuvių balso konkurso Premijų šventėje. Iš kairės: pirmosios premijos laureatas Jonas Vėlyvis, LB Kultūros tarybos pirm. Marija Remienė ir kun. Rimvydas Adomavičius. Z. Degučio nuotr.

ganda. Visur lietuvių dirbta ir vargta. Vykau ir į Lenkiją, Vokietiją, Portugaliją, Vengriją, Rumuniją, o štai dabar, Amerika.

Kelionių turėjau daug ir įspūdingų. Viena jų su gamtininku Budriu į Kandalakščą (prie Norvegijos sienos), ten yra paukščių gagų draustinis.

— Bendradarbiaujate ne tik spaudoje, esate išleides ne vieną knygą. Gal apie jas šiek tiek.

— Knyga *Europos Sąjungos sutartis* parašyta Briuseliui finansuojant. 2001 m. buvo gražus ir iškilmingas pristatymas Europos Sąjungos ambasadoje. Parašiau vadovėlį vidurinei mokyklai — *Verslas*. 2000 m. išėjo mano knyga *Vienkiemiai Lietuvoje 1945-1989* m. Čia yra išspausdinti 3 niekur neskelbti A. Sniečkaus ir Stalino laiš-kai. Šios knygos išleidimą parėmė Mokslų studijų fon-

das. O štai dabar turiu istorinio romano rankraštį apie Krėvę. Bandysiu ieškoti lėšų išleidimui.

Aš nuoširdžiai dėkoju už mano darbo įvertinimą dr. J. Adomavičiui, V. Radžiui, D. Bindokienei ir visai komisijai. Aš džiaugiuosi, kad rengiami tokie konkursai. Jie tarnauja kilniam tautos vaikų, nesvarbu, ar jie gyventų už okeanų ir kalnų, ar tik prie Baltijos krantų, dvasiniam supratimui ir vienijimuisi. Pasaulio lietuvių suėjimai akis į akį padeda suvokti ir atrasti bei ugdyti tautos nedalomumo jausmą. Tegul būna taip, kad jūsų darbai taptų mūsų darbais, kad mūsų džiaugsmas — jūsų džiaugsmas, kad įvairiose šalyse gyvenantys lietuviai jaustųsi nedalomos tautos vaikais. Dirbkime ranka rankon, jauskime vieni kitus širdim. Atlantis mus jungia.

Virginija Paplauskienė

Leidiniai

„Šiaurės Lietuvos“ sugrįžimas

Vyresnieji JAV lietuviai, ypač kilę nuo Šiaulių, dar turėtų prisiminti, kad prieš sovietų okupaciją Šiauliuose ėjo kultūrinės minties leidinys *Šiaurės Lietuva*.

2001 m. pabaigoje Lietuvoje dienos šviesa išvydo *Šiaurės Lietuvos*, kadaise čia gyvenusiu žiemgalių kultūros puoselėjimui ir saugojimui skirtą kūrybinės minties almanachą *Šiaurės Lietuva* naujasis numeris. Almanacho redaktoriai ir sudarytojas, Šiaulių universiteto lituanistas doc. dr. Stasys Tumėnas neseniai viešėjo Čikagoje ir pats *Draugo* skaitytojams pristato savo rengtą leidinį.

Daugelyje pasaulio šalių kultūros plėtros politikos programose akcentuojamas būtinumas saugoti senąją vietos kultūrą. Lietuva šia prasme nėra išimtis. Pastaruoju metu ypač aktyviai Lietuvos kultūros erdvėse darbuojasi žemaičiai, dzūkų, žiemgalių draugijos. Esu kilęs iš Pakruojio rajono — Linkuvos, taigi laikau save žiemgaliu ir Žiemgalos kultūros puoselėtoju bei skleidėju. Taigi taip ir gimė mintis 1990 m. atgaivinti ir tęsti darbą, kuris buvo dirbamas iki karo. Pirmajame, 1991 m. pasirodžiusiame, *Šiaurės Lietuvos* almanacho numeryje vy-ravo medžiaga, kurią sovietmečiu drausta spausdinti arba ji buvo slepiama: religinio po-

būdžio poezija, A. Baranasko, kūrins „Kelionė Peterburgan“, cenzūruota ir drausta Šiaulių miesto istorija ir t.t.

Trečiasis, neseniai pasirodęs numeris — tai sovietiški sugrįžimai, prisilietimas prie tų žmonių, kuriuos subrandino *Šiaurės Lietuvos* žemė. Čia jie kūrė, dirbo, ar, atvykę iš kitur, gyveno. Tai Lygumų bažnyčios statytojas, keistuoilis, paklydusių „dūšelių“ gelbėtojas ir poetas Jurgis Rupka, rašytojas Juozas Paukštėlis, kompozitorius Juozas Pakalnis, dailininkas Gerardas Bagdonavičius, kultūrininkas Adolfas Raulinaitis ir kiti.

JAV lietuvių ypač sudomin-ti turėtų Vyginto Broniaus Pšibilsko publikacija „Šiaulių apygardos lietuvių meno ir mokslo centras nacių okupacijos metais“.

(Nukelta į 4 psl.)

Lietuvių balso redaktorius (kairėje) Vytautas Radžius įteikia laureatui Jonui Vėlyviui konkurso mecenato dr. Jono Adomavičiaus čekį, stebint programos vadovę Daliai Sokienę. Zigmo Degučio nuotr.

Lietuvių rašytojų draugijos pirm. Stasė Petersonienė sveikina laureatą Joną Vėlyvį. Z. Degučio nuotr.

Dvi knygos Amerikos Lietuvių Tarybos veiklai nušviesti

AMERIKOS LIETUVIŲ TARYBOS VEIKLA 1945-1948 METAIS: IŠEIVŲ PASTANGOS DĖL "DISPLACED PERSONS ACT" PRIĖMIMO

JUOZAS SKIRIUS

Lithuanian Research and Studies Center, Inc.
Lithuanian National Culture Fund, Inc.
Chicago, Illinois

Juozas Skirius ir Jonas Račkauskas *Amerikos Lietuvių Tarybos kūrimosi 1939-1941 metais atspindžiai dokumentuose ir spaudoje*. Chicago, 1998. 178 p.

Juozas Skirius. *Amerikos Lietuvių Tarybos veikla 1945-1948 metais: Išeivijos pastangos dėl "Displaced Persons Act" priėmimo*. Chicago, 2000. 209 p.

Siekiant išsaugoti išeivijoje sukauptą istoriją ir kultūros palikimą, 1981 m. visos lietuvių švietimo ir mokslo organizacijos, esančios Jaunimo centre Čikagoje, buvo sujungtos į vieną vienetą — Lituanistikos tyrimų ir studijų centrą (LTSC). Turtingas LTSC Čikagoje vilioja ne vieną Lietuvos mokslininką, rašo J. Račkauskas, apžvelgdamas šio centro veiklą 1981-1998 m. Centre sukaupė dokumentinę medžiagą, periodinės spaudos komplektai padeda geriau suprasti daugelį sudėtingų mūsų istorijos problemų, sudaro galimybes rengti išsamesnes mokslines studijas.

Šiame centre dirbo ir parengė mokslines studijas nemažas skaičius Lietuvos istorikų, pedagogų, muzikologų. Deja, jų parengtų knygų tiražas yra nedidelis (apie 100 egz.). 1998 m. VPU doc. dr. Juozas Skirius kartu su Čikagos universiteto prof. J. Račkausku parengė ir išleido dokumentų rinkinį *Amerikos Lietuvių tarybos kūrimosi 1939-1941 metais atspindžiai dokumentuose ir spaudoje*.

Knyga padarė pradžią platesniams Amerikos Lietuvių tarybos veiklos tyrinėjimams. Iki tol ši tema istorikų nebuvo tyrinėta. Išsami knygos įvadinė dalis (mokslinių požiūrių išanalizavimas ir įvertinimas šaltiniams) ir chronologinė tvarka pateikti dokumentai, atskleidė ištraukos, spaudos straipsniai nušviečia ALT 1939-1941 m. kūrimosi laikotarpį. Politiniam Amerikos lietuvių telkimuisi postūmį davė Vokietijos ultimatas Lietuvai dėl Klaipėdos krašto. Knygoje pateiktas ALT Steigiamojo susirinkimo, organizuoto niujorkiečių, nutarimų protokolai. Jame rašoma apie ALT, kaip nuolat veikiančio organo įkūrimą. Šis dokumentas rodo Amerikos lietuvių telkimosi bendram darbui pradžią. Dokumentai ir spaudos straipsniai atspindi ALT kūrimosi etapus, įvairių politinių srovių santykių derinimą bendram darbui.

Knygoje išsamiai atspindėta ALT pirmtakės, Lietuvai Gelbėti tarybos, veikla. Ši organizacija dirbo ne tik organizacinį darbą, bet išvystė ir politinę veiklą. Dokumentai plačiai nušviečia lietuvių delegacijų apsilankymą pas

prezidentą F. Roosevelt, parodo Amerikos lietuvių veikėjų L. Šimučio, P. Grigaičio, K. Jurgėlos ir Lietuvos atstovų — pasiuntinio P. Žadeikio ir konsulo P. Daužvardžio idėtas darbą, organizacinius sugebėjimus, siekiant suburti Amerikos lietuvių politinę organizaciją.

Susipažinus su knyga, tenka pastebėti, kad būtų buvę tikslinga prie dokumentų pateikti trumpus komentarus.

Pratęsdamas pradėtus tyrinėjimus, VPU doc. dr. J. Skirius parengė ir išleido naują studiją *Amerikos Lietuvių Tarybos veikla 1945-1948 m.: išeivijos pastangos dėl Displaced Persons Act priėmimo*, skirtą ALTo politinei veiklai 1945-1948 metais nušviesti. Autorius pažymi, kad ALT veikla monografijoje parodyta kaip savotiškos tarpininkės tarp DP (angliškas trumpinys reiškiantis „perkeltiniai asmenys“) Vokietijoje ir JAV valdžios institucijų. Knygoje autorius supažindina su lietuvių tremtinių ir pabėgėlių Vokietijoje padėtimi, didžiuliu Amerikos lietuvių nuveiktu darbu, siekiant padėti jiems emigruoti į JAV. Knygoje pateikti dokumentų priedai padeda susidaryti tikslesnį įvairių Amerikos lietuvių organizacijų atlikto darbo vaizdą, pajusti tremtinių ir pabėgėlių, esančių Vokietijoje, nuotaikas.

J. Skirius monografija skirta ne tik tyrinėtojiui, bet ir eiliniam skaitytojui, besidominčiam pabėgėlių ir tremtinių likimu Vakarų Europoje, pasibaigus Antrajam pasauliniam karui. Yra žmonių, kurie patys ar jų šeimos nariai patyrė tokį likimą. Juos šis istoriko darbas turėtų sudominti pirmiausiai. Tyrinėtojus knyga skatina domėtis nagrinėjama problema, nes liko dar daug neatsakytų klausimų.

Darba sudaro trys skyriai bei prieduose pateikti dokumentai ir spaudos straipsniai. Pirmame skyriuje autorius nušviečia pabėgėlių ir tremtinių kelius, kuriais jie atsikūrė Vokietijos DP stovyklose. Visi jie traukėsi per Vokietiją pas amerikiečius, anglus ir prancūzus, ieškodami išsigelbėjimo. 1945 m. V. Europoje lietuvių pabėgėlių ir tremtinių buvo daugiau kaip 72,000 žmonių. Net 37,000 atsikūrė Vokietijos amerikiečių zonoje. Visų jų didžiausias noras buvo grįžti į išlaisvintą Lietuvą, deja, šiam norui nebuvo lemta išsipildyti.

Gyvendami tremtyje, lietuviai sukūrė savo organizaciją — Lietuvų Tremtinių Bendruomenę, kurios apygardų ir apylinkių komitetai tvarkė visus tremtinių reikalus. Būdami beteisėje padėtyje, sugebėjo išvystyti vaikų darželių, mokyklų ir net universitetų (veikė du pabėgėlių ir tremtinių universitetai Miunchene ir Hamburge) veiklą, būrėsi ir meno ansamblius, leido spaudą. Deja, autorius nemąsto apie vieną pavarde žmonių, kurie tą darbą dirbo. Autorius rašo apie 1946 m. pradžioje vykdomą DP stovyklose apklausos procesą vadinamą „skryningu“, kurį prilygina DP rušiavimui. Apklausos priežastį buvo keletas. Be amerikiečių noro palengvinti sau našta, aprūpinant DP stovyklas maistu, buitinėmis prekėmis ir kt. bei tam tikru nuolaidžiumu sovietams, buvo dar viena DP

stovyklų gyventojams žinoma priežastis — DP žydų skundai amerikiečiams. Autorius analizuoja DP žydų antilietuviškumo apraiškas.

Nežinia DP stovyklų gyventojus kankino (1946 m.) ir antroje 1947 m. pusėje, kada JAV karinė okupacinė valdžia bei kitos tarptautinės organizacijos besirūpinančios pabėgėlių reikalais, akivaizdžiai rodė nenorą įsileisti DP į JAV ir bendradarbiauti su rusais dėl repatriacijos ir bolševikų okupuotus kraštus. Nors repatriacijai buvo siūlomos geros sąlygos, mažai kas grįžo į gimtinę. Autoriaus turimais duomenimis iki 1950 m. 05.31 d. iš V. Europos į Lietuvą repatriavo 949 lietuviai.

1944-1946 m. lietuvių DP tarpe dar tebebuvo mintis sugrįžti į nepriklausomą Lietuvą, tačiau vėliau tokia mintis vis labiau blėso, todėl daugelio svajonė buvo emigruoti į JAV. Jai išsipildyti prireikė laiko ir didelių lietuvių organizacijų JAV pastangų. JAV buvo paskutinė valstybė, plačiau atvėrusi duris pabėgėliams ir tremtinėms.

Kitos dvi knygos dalys skirtos ALT veiklai, 1945-1948 m., siekiant pagreitinti ir palengvinti lietuviams DP Vokietijoje emigruoti į JAV, kur daugelis turėjo giminių ir šiaip artimų žmonių. 1945-1946 m. ALT išsiaiškino JAV poziciją Lietuvos nepriklausomybės klausimu ir siekė apsaugoti Vokietijoje esančius DP.

Pabėgėlių ir tremtinių likimas priklausė nuo Lietuvos ateities. Siekiant išsiaiškinti JAV požiūrį į Lietuvos ateitį, ALT pavyko gauti 1946 m. spalio 29 d. audienciją pas prezidentą Harry S. Truman.

Jos metu buvo išsiaiškinta, kad Lietuvos nepriklausomybės reikalai atidedami ateičiai, o prezidentas prašys kongreso papildyti imigracijos įstatymą.

Nuo 1946 m. pab. prasideda naujas tarpsnis ALT veikloje. Jame svarbiausias uždavinys — sudaryti sąlygas, kad kuo daugiau lietuvių patektų į JAV. Šį uždavinį ALT sprendė pasitelkdamas Kongreso narius, senatorius, spaudą. Reikia paminėti du labai svarbius ALTo darbo momentus. Pirmasis — tai šios organizacijos didžiulis paruošiamasis darbas priimti ir įkurdinti kuo daugiau lietuvių DP. Antrasis — pasiekti politinė lietuvių išeivijos vienybė. Ilgą laiką nuo ALTo buvo atskilusi tautininkų ideologinė srovė. Tokia vienybė buvo įforminta 1948 m. lapkričio 21-22 d. vykusiam ALTo suvažiavime. Susitelkiamam bendram darbui rodė ir JAV lietuvių bendro Imigracijos komiteto sudarymas.

Parodydamas ALTo atliktą darbą 1945-1948 m., autorius atskleidė atskirų asmenų nuopelnus. Nušviečia ALT pirminio L. Šimučio, sekretoriaus P. Grigaičio, ALIC direktoriaus K. Jurgėlos, A. Devenienės, A. Rudžio ir kitų indėlius rūpinantis lietuvių likimu DP stovyklose.

Šios dvi knygos naujos savo problematika ir iki šiol nepaspaudintų šaltinių gausa. Jų pristatymą tenka užbaigti vilinimi, kad netrukus pasirodys nauji tyrinėtojų darbai, nušviečiantys dar nepaminėtus ALT veiklos klausimus.

Vida Pukienė
VPU Visuotinės istorijos katedros docentė

Tautos žygdarbis ar nusikaltimas?

Tautos teisė sukilti. Medžiaga ir dokumentai 1941 m. Birželio sukilimui įvertinti. Sudarė Jonas Algirdas Antanaitis ir Alfonsas Žaldokas. Redagavo Mindaugas Bloznelis. Atmintis, Kaunas, 2001. 160 p. Kaina nepažymėta.

Tai nedidelė knyga, bet vertinga savo turiniu, nes apima reikšmingą Lietuvos laikotarpį ir talpina daug svarbių dokumentų bei pareiškimų.

Įvade J. A. Antanaitis ir A. Žaldokas rašo: „Lietuvai integruojantis į pasaulio tautų bendriją ir tarpvalstybines struktūras — Europos Sąjungą ir NATO, turime suvokti, kokią vietą užimsime šiose struktūrose ir ko iš jų galime tikėtis. Dar svarbiau — priviome pasauliui atsakyti į klausimus, kas mes esame, kuo galime praturtinti būsimus partnerius ir koki vaidmenį renkames istorijos teatre. Klausimo „kas mes esame“ turinys apima ne tik dabartį, bet ir praeitį. Pažindami praeitį, suprasime ir dabartį, galėsime tiesti kelią į ateitį. Deja, 2000 metų rugsėjį svarstymai Seime ir po jų vykusio polemika žiniasklaidoje išryškino, kad apie ne taip tolimą, vos 60 metų senumo praeitį menkai nusišnečiame ne tik žmonės, augę ir subrendę sovietinės okupacijos laikotarpiu, bet ir tie, kurių tiesioginė pareiga yra informuoti visuomenę. Politikai įrodė savo bejėgiškumą ir, nesugebėdami atskirti tiesos nuo melo ir klastotės, negarbingai nutraukė 1941 metų Birželio sukilimo įvertinimą.“

Taip ir lieka neatsakyta klausimą: kuo buvo 1941 metų Birželio sukilimas — tautos žygdarbis ar nusikaltimas? Pabrėžiame „tautos“, nes 1941 metų sukilime, kaip ir 1988-1990 Atgimimo sąjūdyje, dalyvavo visa tauta, žinoma, išskyrus atplaišas, vienaip ar kitaip tarkininkavusias okupantų“ (9 p.). Tačiau „kai kas patikėjo (ir pasirašė), kad 1941 m. birželio 23-į — sukilimo data „nedviprasmiškai reiškia holokausto pradžią“. Taip kaltės dėl nacių vykdyto holokausto našta kraunama ant lietuvių tautos pečių. Neišsiaiškina, kas iš tikrųjų buvo 1941 metų Birželio sukilimas, mes visą laiką jausime nepilnavertisumo kompleksą santykiuose su kitomis pasaulio tautomis, jų tarpe ir su žydais“ (9 p.).

Straipsnyje „Tautos teisė sukilti“ Sigitas Jęgelevičius istorinių faktų šviesoje nagrinėja 1941 m. birželio mėn. sukilimą, jo bendrąją sovietų okupacijos metu, po 1939 m. Molotovo ir Ribbentropo Lietuvos parduomo bei įkeitimo aktų, ir ypač po prasidėjusių lietuvių tremimų į Sibirą. Sukilimu Lietuva siekė laisvės, nors tai buvo priešinga ir Berlyno, ir Maskvos interesams. „Berlynui Birželio sukilimas negalėjo patikti, nes jo (sukilimo) sumanymai bei veiksmai nebuvo prancūziniai. Užtat ir sukilimo iškelta Laikinoji vyriausybė naciams nebuvo priimtina. Maskvai Birželio sukilimas dar labiau nepatiko negu Berlynui. Sovietų propaganda ir jos paveikta sovietinė istoriografija be jokių išlygų šmeižė sukilimą bei Laikinąją vyriausybę, visus juos vadinama nacių talkininkais.“

Toks sovietų požiūris į šį svarbų Lietuvos politinio gyvenimo įvykį buvo visiškai su-

prantamas, nes sukilimas, Nepriklausomybės atkūrimo deklaravimas, Vyriausybės suformavimas, be kita ko, dar ir viešai visai Europai paneigė sovietinį mitą apie savanorišką ir džiaugsmingą Lietuvos savianeksiją 1940 metų vasarą.

Juk sovietija visam pasauliui demonstravo, kaip Lietuvos gyventojai entuziastingai patys tarsi kokį istorinį nesupratimą sunaikino savo „atsietybę ir išiliejį ir sovietiją. Tad sovietinei propagandai itin rūpėjo tiek Lietuvos žmonių, tiek pasaulio visuomenės akys sukompromituoti Birželio sukilimą ir jo dalyvius. [...]

Kuo labiausiai galima buvo sukompromituoti Birželio sukilimą bei sukilėlius? Kas pokario laikais efektyviausiai galėjo paveikti pasaulio viešąją nuomonę? Ogi kaltinimas žydų žudynėmis! Paprasčiausia ir įspūdingiausia buvo sukilėlius sutapatinti su žydšaudžiais, o sukilimą — su žydų Katastrofos pradžia Lietuvoje ar net visoje Europoje. Buvo taip ar nebuvo, bet svarbu kerštaujausi apšaukti pirmam, o paskui tegul tie „lietuvių nacionalistai“ dešimtmečiais aiškino pasauliui, kuris jau žino sovietų paskleistą „tiesą“. Ar neatrodo, kad kai kurie dabartiniai autoriai be jokių išlygų priėmė šią sovietinės propagandos klišę ir netgi ją „patbulino“? [...]

Kas galėtų paneigti, kad tebekartojami sovietiniai propagandiniai bei istoriografiniai štamapai tėra sovietų užsakytos propagandinės antilietuviškos, antivalstybinės akcijos tąsa? (21-22 p.)

[...] Birželio sukilimas padėjo deklaruoti Nepriklausomybės atkūrimą. Deja, tos deklaracijos, kuri jungia 1918 m. vasario 16-tąją ir 1990 m. kovo 11-ąją, iki šiolie įteisinti nepavyko...“ (24 p.), baigia straipsnio autorius.

Artūnas Bubnys aprašo 1941 m. birželio sukilimą, vykusį visame krašte ir Lietuvių aktyvistų fronto visų lietuvių vardu 1941 m. birželio 23 d. paskelbtą laisvos ir nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymą, Lietuvos Respublikos Konstitucijos grąžinimą ir Laikinąją vyriausybę.

Nors Vokietija Laikinosios vyriausybės formaliai nepripažino ir jos darbą visai sunkino, kol 1941 m. rugpjūtio 5 d. visiškai sustabdė, bet ir per šį trumpą laiką ji daug padarė: atstatė prieš 1940.06.15 buvusį Lietuvos administracijos aparatą, suorganizavo policiją, išleido nemažai įstatymų, kuriais naikinama bolševikų okupacijos metu įvesti pakeitimai bei įstatymai, paskelbė denacionalizaciją miestų namų, žemės sklypų, prekybos ir pramonės įmonių, pakeitė teismų santvarkos įstatymą, universitetų ir kitų mokyklų įstatymus ir kt., nors šių įstatymų bei potvarkių negalėjo paskelbti nei spaudoje, nei per radiją, kuris nuo birželio 25 d. buvo jau vokiečių žinioje.

Antroje dalyje aprašomas 1941 m. birželio 23 d. Lietuvos Laikinosios vyriausybės pareiškimo „Nepriklausomybės atstatymo deklaravimas“ pripažinimo Lietuvos Respublikos teisės aktu įstatymo rengimas ir svarstymas Seime. Apsvarstęs Seimas 2000 m. rugsėjo 12 d. pilnatesios posėdyje 48 balsais už, trims susilaikius, niekam nebalsavus prieš, priėmė 1941 m. birželio 23 d. Lietuvos Laikinosios vyriausybės pareiškimo „Nepriklausomybės atstatymo deklaravimas“ pripažinimo Lietu-

vos Respublikos teisės aktu įstatymą.

Tačiau, „praėjus vos kelioms dienoms, daugelis politikų savo nuomonę dėl šio įstatymo iš esmės pakeitė, nes vidaus ir užsienio jėgos darė didžiulį spaudimą. Seimo pirmininkas V. Landsbergis kreipėsi į prezidentą V. Adamkų, kad šis nepasirašytų Seimo priimto įstatymo. Prezidentas V. Adamkus pavadino klaida Seimo sprendimą valstybės teisės aktu pripažinti Lietuvos Laikinosios vyriausybės 1941 m. birželio 23 d. pareiškimą „Nepriklausomybės atstatymo deklaravimas“. Jis pareiškė, kad „vien vetuojant šį įstatymą Seimo padarytos klaidos jau neįmanoma ištaisyti. Tai gali būti padaryta tik visuomenės ir politinėms partijoms šią klaidą supratęs, ją įvardijęs“.

[...] Konservatoriai visiškai pribloškė jų frakcijos nario, Žmogaus teisių komiteto pirmininko E. Zingerio pareiškimas: „Stabdau savo narystę dėl nesutarimų su kai kuriais frakcijos nariais, jų neetiško elgesio nevykdanč frakcijos sprendimų ir skirtingo su jais požiūrio į tragiškus mūsų istorijos puslapius“.

Taip spaudžiamas, Seimo pirmininkas V. Landsbergis pateikė rezoliuciją „Dėl 1941 m. Birželio sukilimo vertinimo“, kurią Seimas po aštrių debatų patvirtino 2000 m. rugsėjo 19 d. Joje pažymima, kad Lietuvos Respublikos teisėtvara neleidžia suprakti sukilėlių pasiaukojimo Nepriklausomybės siekiui ir smurtininkų nusikaltimų prieš civilius gyventojus. Tačiau įstatymo priešininkų tai netenkinama“ (78 p.), ir Seimas 2000 m. rugsėjo 26 d. posėdyje priėmė sprendimą pirmininko A. Vičiūno pateiktą protokolinių nutarimų išbraukti rugsėjo 12 d. priimtą įstatymą iš priimtųjų teisės aktų sąrašo. Pritarta bendruoju sutarimu dalyvaujant 58 Seimo nariams“.

Toliau duodama visuomenės pasisakymų. Dr. A. Damušis, Laikinosios vyriausybės pra-

monės ministras, vėliau nacių areštuotas ir išvežtas į kalinimą Vokietijoje, rašo: „Jautiu pareigą reaguoti į neteisingus teiginius, jog Laikinoji vyriausybė tariamai skatino nacių ir jo kolaborantų terorą prieš žydus. Antisemitinės nuotikos buvo ir tebėra ne tik man svetimos, bet tiesiog nesuderinamos su Laikinosios vyriausybės narių mąstysena ir laikysena“ (136 p.), o kai, toliau rašo A. Damušis, gen. St. Raštikis Laikinosios vyriausybės vardu pareiškė vokiečių karo lauko komendantui von Pohliui griežtą protestą prieš Lietuvos žydų naikinimą, komendantas S. Raštikiui atsakė negalįs nieko daryti, negalįs kištis į gestapo vykdomas akcijas“ (137 p.).

Inž. P. Narutis, vienas sukilimo organizatorių, vėliau gestapo sumintas ir kalintas Stutthof koncentracijos stovykloje, paminėjęs, kad 2000.09.12 Lietuvos Seimas priėmė įstatymą, kuriuo 1941 m. birželio 23-ąją Lietuvos Laikinosios vyriausybės „Nepriklausomybės atstatymo deklaravimas“ pareiškimas yra pripažįstamas Lietuvos Respublikos teisės aktu, nežiūrint vėliau kilusio išgąsčio, klastojančio Lietuvos istoriją, didžiulį, kad „Laikinoji vyriausybė kovojo ir prieš Maskvą, ir prieš Berlyną, Lietuvos laisvę gynė“ (141 p.).

Prof. E. Gudavičius birželio sukilimo vertinimą baigia šiais žodžiais: „Galima skaičiuoti, kiek dienų ar savaitių gyveno Lietuvos valstybingumas 1941 m. vasarą, bet niekas nepaneigs, kad jis gyvavo. Galima kartoti, kad Lietuva kapituliavo 1940 metais, bet niekas nepaneigs, kad ji sėkmingai sukilė 1941 birželį. Visa tai birželio 23-ąją stato į viena gretą su Vasario 16-ąją ir Kovo 11-ąją. (89 p.)

Knyga duoda daug įdomios, gerai dokumentuotos medžiagos. Pageidautina, kad ji patektų į visas Lietuvos, ypač gimnazijų ir kitų mokslo įstaigų, bibliotekas.

Dr. Juozas Meškauskas

„Šiaurės Lietuvos sugrįžimas“

Atkelta iš 3 psl.

kuriame aprašomas unikalūs lietuvių kultūros reiškinys — Šiaulių apygardos lietuvių meno ir mokslo centras, kuris sunkiais metais sugebėjo pakilti virš visų karo negandų ir propagavė idėją, kad pagrindinė tautos saviraiškos forma, jos gyvybingumo rodiklis yra kultūra.

JAV lietuviams dailininkas Ados Sutkuvienės daug pristatyti nereikia, o almanache pasirodžiusi advokato Jono Nekrašo, vieno iš pagrindinių „Žiemgalos“ draugijos Lietuvių puoselėtojų, publikacija „Į gyvenimą nešė tėviškes žirgai“... (Dailininkės Ados Sutkuvienės lietuviškoji raiška) sukėlė didžiulį susidomėjimą tarp Lietuvos dailininkų ir intelektualų. Straipsnyje nuosekliai aprašomas dailininkės biografinis kelias nuo vaikystės Dauguvienės pakrantėse iki gyvenimo JAV, aptartas jos kūrybos vėsmės, ištakos, stilius. Po šios publikacijos dailininkės įvairialypio talento gerbėjų ratas Lietuvoje tikrai išsiplės.

Šiaulių universitetas — antiras, kuriame formuojama Šiaurės Lietuvos regioninė savimonė. Tad natūralu, kad daugelis naujojo almanacho autorių yra šiaulietiai — Šiaulių universiteto profesoriai ir daktarai. Tai filosofas dr. G. Mažeikis, doc. R. Kva-

prof. V. Rimkus ir kt. Savotiškas leidinio leitmotyvas prof. V. Triušio, kilusio iš Palsvalio rajono, kūryba. Spausdinamos jos tapybės spalvotos reprodukcijos ir prof. V. Rimkaus straipsnis apie dailininko pasirinktą kūrybos kryptį — regionalizmą.

Almanachą išleido „Šiaurės Lietuvos“ leidykla, viršelio dailininkė — Šiaulių universiteto auklėtinė Lina Žutautienė.

Beje, Šiaulių universitete neužmiršta Šiaurės Lietuvos kultūra ir jai nusipelnę žmonės. Čia yra mano iniciatyva įrengta Šiaurės Lietuvos kultūrinės Satrijos Raganos, Šiauliams nusipelnusių Jackaus ir Sauliaus Sondeckių auditorijos, įsteigtos G. Bagdonavičiaus, Satrijos Raganos, S. Užinskio stipendijos kūrybingiausiems Edukologijos fakulteto studentams.

Tuos, kurie susidomėjo naujuoju almanacho numeriu, tuos, kurie nėra abejingi Žiemgalos kultūrai, kviečiu aktyviai bendradarbiauti ir siųlyti straipsnius adresu: Stasys Tumėnas, P. Višinskio 25, Šiaulių universitetas, 5400 Lietuva.

Almanachą rengiamės leisti kiekvienais metais. Naujų publikacijų laukiame iki liepos 1 d. Taigi iš Šiaurės Lietuvos į Šiaurės Ameriką ir atgal...

dr. Stasys Tumėnas